

Ben Kiernan:

Förord till andra upplagan av *How Pol Pot Came to Power*, 2003.

Före Andra världskriget var Kambodja ett uppskattat, relativt lugnt hörn i Frankrikes kolonialvälde. 80% av av befolkningen utgjordes av etniska khmerer, som var buddhistiska risodlande bönder. Nästan en femtedel av befolkningen bestod av etniska och religiösa minoriteter. Vietnameser, kineser och muslimer från cham-folket arbetade till största delen på gummiplantagerna eller som kontorister, butiksinnehavare och fiskare, och ytterligare tjugo små språkgrupper och etniska grupper bodde i bergen och skogarna. Denna bok kartlägger hur det i detta traditionella samhälle på 1930- och 1940-talet uppkom en kambodjansk nationalistisk rörelse, och 1951 bildades ett lokalt kommunistiskt parti.

1954 erövrade Kambodja sin självständighet från Frankrike. Ett årtionde senare tog ett nytt yngre ledarskap över det omdöpta Kampucheanska kommunistiska partiet (CPK), och 1967 inledde de ett väpnat uppror. 1970 spred sig Vietnam-kriget till Kambodja, och fem år senare grep CPK makten. *How Pol Pot Came to Power*, den första av två böcker om 1900-talets historia i Kambodja berättar historien fram till CPK:s seger 1975. Uppföljaren, *The Pol Pot Regime: Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979* (2:a upplagan, Yale University Press, 2002), redogör i detalj för CPK:s regim, dess brott mot mänskligheten, angreppen mot inhemska motståndare och attackerna mot grannländerna, som ledde fram till att den vietnamesiska armén störtade den.

Kolonialism och nationalism

1751 skrev en fransk missionär: ”Kambodjanerna har huggit ner alla cochin-kineser [vietnameser] de kunde hitta i landet.” Khmer-kungen, rapporterade missionären, ”gav order eller tillåtelse om att slakta alla cochin-kineser man kunde hitta, och ordern utfördes mycket exakt och grymt. Massakern varade en och en halv månad. Bara omkring tjugo kvinnor och barn skonades. Ingen vet hur många som dog, och det är mycket svårt att ta reda på, eftersom massakern drabbade alla från Cahon till Hatien, med undantag för några få som lyckades fly genom skogen eller över havet till Hatien.” Av det ”stora antal” vietnameser som bodde i Kambodja före 1751 kunde man inte återfinna några överlevande.¹

Denna rasistiska massaker var delvis ett svar på sydvietnamesernas expansion till ”Cochin-kina”, Mekong-deltat, som fram till 1700-talet hade behärskats av Kambodja. Khmererna kallar det fortfarande för Nedre Kambodja (Kampuchea Krom). 1978 återvände Pol Pots regim till denna historia i sin anti-vietnamesiska *Svartbok*.² Den berättade om en Khmer-kung som, för att få gifta sig med en vietnamesisk prinsessa 1623, gav upp Khmer-staden Prey Nokor, som senare skulle bli Saigon. *Svartboken* fördömer det ”vidriga användandet av vietnamesiska flickor”, och förklarar:

1 Adrien Launay, *Histoire de la Mission de Cochinchine 1658-1823, Documents Historique*, vol II, 1728-1771, Paris, Tequi, 1924, s 366, 368, 370.

2 Det följande grundar sig delvis på min artikel ”Myth, Nationalism and Genocide”, *Journal of Genocide Research*, 3:2, 2001, s 187-206.

”Fransmännen kallade Kampuchea Krom för 'Cochinkina'. Det namnet härrör från de vietnamesiska orden Co-Chin-Xin. 'Co' betyder 'fröken', 'Chin' är namnet på en ung flicka. Med 'Xin' menas 'begära'. ”Co-Chin-Xin' betyder alltså 'Fröken Chin begär'.³ I själva verket är ”Cochin” bara en fransk återgivning av det kinesiska ordet för Vietnam (*Giao-chic*). Tillägget ”kina” var för att särskilja det från Cochin i Indien.

Tvärtemot CPK:s revidering av historien beskrev Khmer-kungarnas uppteckningar så sent som på 1600-talet förhållandena mellan Vietnam och Kambodja som relativt vänliga.⁴ Khmer-ordet *yuon* återgav relativt korrekt det namn som vietnameserna använde på sig själva (*yueh*, ”Viet”). Men *Svartboken* påstår: ”Yuon: Det namn som Kampuchebas folk givit vietnameserna alltsedan Angkortiden och som betyder 'vild'.”[sid 8] Pol Pots regim gjorde sin konflikt med Hanoi till en myt i ett tusenårigt etniskt epos. 1977 uppmanade Pol Pot i sitt viktigaste offentliga tal folket att ”förhindra den ständiga förlust av Kampuchebas territorium”.⁵ Ironiskt nog underblåstes denna känsla av ständiga faror och hot mot nationens överlevnad, som var vanlig bland kambodjanska nationalisterna, lika mycket av 1900-talets utvidgning som av en tusenårig tillbakagång.

Det moderna Kambodjas karta blev färdigritad först under årtiondet före Första världskriget. 1907 tvingade Frankrike Thailand att ”återlämna” Kambodjas hela nordvästra hörn, som nu utgörs av provinserna Battambang, Siemrap, Oddar Meanchey och Preah Vihear. De hade styrts från Bangkok sedan 1794. 1914 återlämnade Frankrike ännu mer territorium till Kambodja, i en bytesaffär med sin andra koloni, Cochinkina.⁶ Återlämnandet av de nordvästra regionerna, inklusive de medeltida templen Angkor, gjorde ett starkt intryck på den kambodjanska överklassens nationalism. Kung Sisowath (som härskade mellan 1904 och 1927) välkomnade deras återkomst med ett framträdande minnesmonument i Phnom Penh.

De kambodjanska nationalisterna riktade därefter sin uppmärksamhet mot andra, sedan länge förlorade, khmertalande områden: provinserna Surin och Buriram i Thailand, vars majoritet av etniska khmerer fortfarande kallar sig Övre kambodjaner (*khmaer loeu*), och Mekong-deltat i Vietnam med dess minoritet av *khmaer krom*. Framgångarna mellan 1907-14 uppmuntrade Kambodja att på 40-talet begära av sin franske skyddsherre att ”återlämna Kampuchea Krom från Vietnam.”

Återupprättandet av provinserna i nordväst gick igenom bara tack vare den franska kolonialmakten. Kambodja hade inte förmågan att försvara sig mot Thailand, som inte avsåg sina anspråk, och upprätthöll banden med de khmerer som hade vuxit upp där under ett sekel av thailändskt styre.⁷ Under Andra världskriget angrep och återtog Bangkok, med japansk hjälp, nordvästra Kambodja. Visserligen tvingades Thailand återlämna territorierna 1946, men lärdomen som kambodjanska nationalisterna drog var av att de var sårbara. Ett krympande territorium blev nationalisternas mardröm.

3 *Svartbok*, på marxistarkiv.se, Oktoberförlaget 1979, s 4.

4 Kambodjas kung Barom Rechea IV rapporteras 1617 ha sagt: ”Det vore fruktbart för oss att göra upp om en allians med det vietnamesiska kungadömet... Om thailändarna skaffar trupper för att komma [och angripa oss] kan den vietnamesiska kungens trupper hjälpa oss i kriget, så att thailändarna inte längre kan skada vårt land.” *Chroniques Royales du Cambodge (de 1594 à 1677)*, översatt och med inledning av Mak Phoeun, Ecole Française d'Extrême-Orient, Paris 1981, s 120.

5 Pol Pot, *Lita till egna krafter*, på marxistarkiv.se, Oktoberförlaget 1978, s 5.

6 Sarin Chhak, *Les frontières du Cambodge*, Paris Dailloz, 1966, s 143-44. Karta nr 4, ”L'Arondissement de Tay Ninh”, visar den utbuktning som överfördes till Kambodja samtidigt som ett litet kustområde överfördes till Vietnam. En tredje disput om territorier löstes till Kambodjas fördel så sent som 1961, när en internationell domstol dömde Thailand att överlämna templet Preah Viar.

7 Detaljer angående dessa anspråk finns i V M Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1964*, Tirupati, Sri Venkateswara University, 1973, s 174-75, not 24.

Nationalism och folk mord

Ändå skiljer sig Röda khmerernas nationalism från den traditionella kambodjanska varianten. CPK:s ledare kallade kambodjaner som inte godtog att de ledde ett vietnames-fientligt korståg för "förrädare", eller till och med "Khmer-kroppar med vietnamesiska sinnen" (*kbal yuon khluon khmaer*). Landsmän betraktades som ställföreträdande utlänningar. Röda khmerernas massivt brutala förtryck av detta "förräderi", och mot huvuddelen av de etniska minoriteterna, ledde till att de bland dessa hittade målgrupper för sitt folk mord. Offren för Röda khmerernas rasistiska och territoriella offensiv fanns på båda sidor om gränserna och stridslinjerna, inklusive medlemmar ur båda etniska grupperna liksom andra. Det var en mycket speciell "ultranationalism".

I boken *Nation and Nationalism* undersökte Ernest Gellner jordbrukssamhällen som Kambodja, "bildade jordbruksstatsformer", före nationalismens tidsålder. Han fann att de för det första kännetecknades av en "enorm avgrund" mellan den "lilla traditionen", odlarnas icke nedskrivna folkkultur, och den "stora traditionen", den bildade "högre kulturen", den härskande textorienterade "intelligentsias" kultur. För det andra stod denna bildade klass eller "härskande klass av krigarskribenter... över det etniska och till och med över politiken", och den var "lätt att exportera" till stora regioner i världen.⁸ Korsfararna, *ulama*, och mandarinerna spelade denna roll inom kristendomen, islam respektive den konfucianska världen. I sin studie *Imagined Communities* noterar även Benedict Anderson att överklasserna före nationalismens era bestämdes utifrån sina "vallfärder" utomlands. I fallet Kambodja nämner han namnet "Kampuchea", en förnationalistisk dynasti vars namn inte härstammade från något etniskt eller folkligt khmer-ord utan hänvisar till en utländsk kulturell modell: *Kambuja* är ett indiskt ortnamn. Den indiska kulturen tillhandahöll det "heliga språk" som talades i det förmoderna Kambodjas förnäma kulturella kretsar.⁹

I detta schema skulle även marxister kunna vara kända för vallfärder utomlands. Den internationella kommunismen skulle kunna platsa som en tvåspråkig intelligentsias exporterade heliga språk. Men medan även kommunismen prackar sin kultur på massorna på ett rakt och intensivt sätt, saknade de förmoderna traditionella bildade klasserna en lika djup och omfattande kulturell räckvidd. Den uppstod först med nationalismen.

För Gellner är "nationalismens hemlighet" det faktum att "en förnäm kultur genomsyrar hela samhället" och "definierar det". Den uppkommer som en del av den nya uppdelning av arbetarklassen som industrisamhället krävde, i form av att ett statligt utbildningssystem lär massorna läsa och skriva ett "nationellt språk". För att arbetarklassen skulle kunna vara socialt rörlig och byta roller krävdes att alla fick utbildning snarare än att vissa hade en livslång yrkesutbildning (specialisterna i de förnationalistiska jordbrukssamhällena). För att citera Gellner: "I den industriella världen är de förnäma kulturerna förhärskande, men de behöver en stat och inte en kyrka, och de behöver en egen stat."¹⁰

Nationalismens framväxt är därför tvåfaldig: en sammanpressning från sidorna av de tidigare förnäma etniskt överskridande kulturerna inom de nya staternas gränser, och en uppifrån kommande förstärkning av dem. Detta leder till att massornas folkkultur och "lilla traditioner" utplånas och ersätts. "Under denna process är meddelandet den förmedlande länken".¹¹ Vad

8 Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*, Oxford, Basil Blackwell, 1983, s 8, 77, 14, 141.

9 Benedict R O'G Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London, 1983. Anderson vill göra gällande att samma sak gäller för det namn Vietnam hade på 1800-talet, Dai Nam, som betyder "stora södern" på kinesiska. Som Hue Tam Ho Tai har påpekat, fanns det etniska ordet "Viet" i tidigare namn på landet. Det kan vara så att en inhemsk nationalism uppträdde tidigt i Vietnam, bland annat på grund av dess utbredda läs- och skrivkunnighet.

10 Gellner, *Nations and Nationalism*, s 18, 72.

11 *Ibid*, s 127.

nationalismens har för ord är inte så viktigt. Det som betyder något är att alla inom en viss statsbildning eller kultur hör eller läser dem. Tidningarnas läsare är nationernas grogrund, och skolorna är deras växthus.

Anderson placerar nationalismens uppkomst i ”tryckeri-kapitalismen” snarare än i industrins allmänna uppdelning av arbetskraften. ”Boken var den första moderna massproducerade industrivaran.” Anti-koloniala romaner, som beskriver gemensamma erfarenheter under det främmande styret, har varit stridssignal för många nationella rörelser. ”Det tryckta språket... uppfinnar nationalismen.”¹² Dessutom öppnar studiet av språk och språkvetenskap nya perspektiv på historien, eftersom den moderna världen ställs i motsättning till och inte som förut blandas samman med antiken. När uppfattningen om en rätlinjig historia uppstår, uppkommer även synen på nationen som ett likartat, samtidigt samhälle med ett fröflutet (och en framtid), till vilket det är knutet med ett igenkännbart men föränderligt språk.¹³

Således är språkvetenskapen nationalismens barnmorska. Fader är den statliga byråkratins tillväxt under 1800-talet, och den krävde i sin tur ett utbildningssystem för massorna. Tidigare ”underordnade grupper som var skolade i det lokala språket” hamnade i centrum, och anställdes på grund av sina kunskaper i det som blivit statens språk, och deras uppgift var att inviga underklasserna i det politiska livet.¹⁴

Anderson skiljer den folkliga eller lokala nationalismen (som hade sin grund i ett etniskt uppvaknande) från den ”officiella nationalismen”, som är de traditionellt härskande gruppernas reaktion mot detta hot. De försöker föregripa de folkliga rörelserna genom att förkunna en nationalism uppifrån. Tryckeri-kapitalismen ”manade varje härskargrupp som hade möjlighet att skaffa sig ett medborgarskap”. De knöt nationalismen till mer traditionella ståndpunkter. Anderson hävdar att händelserna i Asien och Afrika efter kriget var ”en blandning av folklig och officiell nationalism”.¹⁵

Begreppet ”officiell nationalism” beskriver förvisso erfarenheterna från Kambodja. 1941 hade fransmännen krönt den artonårige kung Norodom Sihanouk. Under inflytande från Japan utropade Sihanouk 1945 ”kungadömet Kampuchea”, och använde statens namn på khmer-språket.¹⁶ När fransmännen återvände gjorde han en snabb omsvängning och välkomnade dem, men 1953 hoppade han på den antikoloniala bandvagnen. Kungen knuffade undan gräsrötternas självständighetsstyrkor (Issarak), och tog själv makten och följde nu en nationalistisk inriktning. 1954 lämnade de franska styrkorna landet till honom. Sihanouk hade blivit en nationalist med en neutral utrikespolitik, men hans nationalism var officiell, inte folklig. Han ställde Issarak och deras förkärlek för det vardagliga etniska namnet *srok Khmer* (”Khmerland”) i skuggan.¹⁷ Trots sitt dynastiska, indiska ursprung hade Kampuchea överlevt och blivit den nya nationalistiska stommen.¹⁸

Sihanouks sena och plötsliga övergång kunde avstyra en folklig nationalistisk revolution bara

12 Anderson, *op cit*, s 38, 122.

13 *Ibid*, s 132.

14 *Ibid*, s 78.

15 *Ibid*, s 127, 104.

16 D P Chandler, ”The Kingdom of Kampuchea. March-October 1945: Japanese Sponsored Independence in Cambodia in World War Two”, *Journal of Southeast Asian Studies*, 17, 1, mars 1986, s 80-93.

17 Detta namn används i *Vietnam News Service*, nr 14, 10 april 1953, s 5. Innan det hade Issaraks vietnamesiska allierade använt ”Cambodia” på engelska.

18 Bernard Funck gör en intressant jämförelse med Laos, och påpekar att det härskande partiets folkliga namn, *Pathet Lao* (”landet Lao”), ”för första gången användes på en nationalistisk tidning som fick stöd av fransmännen under Andra världskriget, och där prins Souphanouvong ibland skrev artiklar”. I detta fall backade fransmännen upp Laos etniska nationalism mot Thailands återföreningssträvanden.

därför att den hade utvecklats så sent i Kambodja. I mitten av 1900-talet fanns inte Gellners industriella uppdelning av arbetarklassen i detta till överväldigande delen jordbruksdominerade samhälle. Nästan lika svårt var det att hitta de ingredienser Anderson såg i en folklig nationalism: tidningar, utbildning av massorna, masskommunikationer och en landsomfattande samhällsservice. Kambodja hade i huvudsak varit ett slutet land sedan 1700-talet, och var under lång tid isolerad från dessa moderniseringar. Från 1863 var det ett franskt protektorat, och blev varken en direkt koloni som moderniserades av moderlandet eller en självständig nation som kunde påverkas av sina grannländer. Franska Indokina inte bara skilde khmererna från thailändarna och skapade en fransktalande elit, utan styrde dessutom kambodjanerna och vietnameserna var för sig. Den första khmer-språkiga tidningen började ges ut först 1936. När det gäller andra nationalismer hade den första grekspråkiga tidningen getts ut 1784, den thailändska 1864, vietnamesiska 1901 och burmesiska 1911. Khmerernas folkligt grundade ”tänkta samhälle” hade bara sjutton år på nacken när den fortfarande koloniala monarkin la beslag på dess nationalism 1953-54.

Det faktum att kolonialmakten behöver tvåspråkiga ”arméer av tjänstemän” som kan hjälpa till att sköta den koloniala staten, gynnar vanligtvis uppkomsten av en nationalistisk längtan efter en egen stat.¹⁹ Men i Kambodja rekryterade fransmännen oftast sina tjänstemän från Vietnam.²⁰ De khmerer som lyckades skaffa sig en modern utbildning (främst de som var födda i Cochinkina, som löd under moderlandets franska lagstiftning) kunde ändå inte få några poster inom byråkratin utanför protektoratet Kambodja. Till och med de få khmerer som hade studerat på universitetet i Hanoi måste konkurrera med vietnameserna om poster i Phnom Penh. Detta tak inom den koloniala administrationen hämmade uppkomsten av en nationalistisk grupp, och samtidigt hotade det trånga koloniala utbildningssystemet att kväva den folkliga khmerkulturen.

Ändå var det inte det franska styret som skapade motsättningarna mellan khmerer och vietnameser. Dessa fanns innan kolonialismen, liksom även exempel på samarbete på gräsrotsnivå. Inte heller stärkte bara fransmännen en existerande etnisk splittring. Kolonialmakten förstenade förhållandena och delade nationerna på ett nytt sätt. Kambodjas protektorat bevarade den härskande khmer-eliten, och i och med att det bromsade framväxten av en folklig khmerkultur fick denna elit dessutom möjligheten att ta sig tillbaka på axlarna av en fortfarande ungdomlig antifransk folklig nationalism. Fransmännens politik utestängde den folkliga khmerrörelsen från den indokinesiska högre kulturen och delvis till och med från Kambodjas koloniala statliga administration, och därmed framträdde denna rörelse sent på den politiska scenen. Och bara sakta sökte den sig fram mot ett samarbete med sin mycket mer utvecklade vietnamesiska nationalistiska kollega. I och med sin ungdom kunde khmerernas självständighetstanke effektivt kidnappas av en kunglig officiell nationalism.

Från och med 1955 förbjöd Sihanouks regim ofta khmeriska tidningar, trakasserade redaktörerna och undertryckte nästan alla khmerspråkiga böcker som handlade om historia, politik, ekonomi och till och med litteratur.²¹ Den utbildade ännu en generation studenter i ett franskt levnadssätt,

19 Anderson, *op cit*, s 106.

20 Dessa tjänstemän var oftast trespråkiga (franska, vietnamesiska och khmer), medan andra som var aktiva i den kambodjanska ekonomin, som till exempel kontraktsanställda vietnamesiska arbetare på gummiplantagerna, lärde sig khmer men sällan franska.

21 Charles Meyer, *Derrière le sourire khmer*, Paris, Plon, 1971, s 181: ”inget seriöst verk om historia, politik, ekonomi eller litteratur har skrivits och givits ut på khmeriska under de senaste femton åren”. Undantagen är Hou Youn, *Pahnnya Sahakor* [”Frågan om kooperativ”], Phnom Penh, 1956 (nytryckning 1964), översatt till engelska som ”Att lösa jordbruksproblemen”, i Ben Kiernan/Chantou Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea*, 1942-1981, New York, M E Sharpe, 1982, s 134-65; Keng Vannsak, *Chett Kromum* (”Jungfruhjärtat”), utgiven 1954 innan en vistelse i politiskt fängelse, nyutgiven 1963; *Eng Sutm Aeksar Mahaboros Khmaer* (”Dokument om khmer-hjältar”), Phnom Penh, 1969.

fortfarande skilt från sitt lands nuvarande historia och större delen av sin folkliga kultur. Efter störtandet av Sihanouk 1970 utkom under en kort period politiska och historiska tidskrifter på khmer, inklusive memoarer om Issarak och andra oliktankande. Detta försenade uppvaknande fick sin symbol i landets nya, etniska namn ”Khmer-republiken”, som erinrade om Issaraks folkliga nationalism.

Men Kambodja var moget för en ny sorts officiell nationalism. Röda khmerernas blandning som spirade redan på 60-talet överförde den förnationalistiska, traditionella hierarkins världsbild på deras variant av internationell kommunism. Resultatet blev en ny-dynastisk internationalism, fix och färdig med en kommunistisk intelligentsia – CPK-ledare som Pol Pot, uppvuxna i lyx och utbildade i Paris, utgjorde tillsammans med sina krigsherrar en typisk ”härskande klass av krigare och skriftlärd”. Segern 1975 var en seger för en kommunism i den officiella nationalismens skrud, och symboliserades av att de återtog landets tidigare härskares namn. ”Demokratiska Kampuchea” var en kombination av en förnationalistisk tradition och ett internationellt kommunistiskt språkbruk. Uttrycket förkunnade en ”demokratisk” dynasti, i den kommunistiska betydelsen av en kollektiv institution, en ny monarki som bestod av den bildade elit som föraktades av Sihanouks kungadöme. Följaktligen var det helt naturligt att CPK blev känt som det fjärran mystiska Angkar (”organisationen”), samtidigt som det blev en personifierad institution som tittade på filmer och vilken man kunde få tala med om den inte ”var upptagen med arbete”.²² Den kunde till och med beordra massakrer på vietnameser, precis som kungen gjorde 1751.

CPK ärvde alltså den officiella dynastiska varianten av nationalism när de ledde Kambodja tillbaka på en kollisionskurs med Vietnam.²³ Eftersom den officiella nationalismen tagit nationalismen i besittning, är den naturligtvis frestad att utnyttja utländska fiender för att skaffa sig ett nödvändigt inhemskt stöd. Den folkliga nationalismen är mer förenlig med att självsäkert hävda medlemskap i en vänskaplig sammanslutning av nationer. Jämför den folkliga nationalismen med CPK:s uppfattningar 1976: ”Fienden kommer att fortsätta att finnas till i 10, 20 eller 30 år... Den nationella kampen... kommer att bli oavbruten.”²⁴ Detta sätt att tänka medger inte att det kan finnas en familj av samexisterande nationer, utan låter förstå att ömsesidigt motstridiga nationaliteter kämpar om samma landområden. Efter trettio år av detta, kanske fiendelandet inte längre ”existerar”.

Precis som Sihanouks officiella nationalism ”lånade” sina ”transnationella” dynastiska och koloniala drag, lånade Pol Pots regim sin stalinistiska och internationalistiska politiska gestalt. Om nationalismen är en kultivering av en tradition som står över det etniska, så tvingade CPK på motsvarande sätt in den internationella kommunismen i sin egen nationella tvångströja. Den avbröt omedelbart Kambodjas förbindelser med både Sovjetunionen och de kapitalistiska staterna, och bröt sedan i tur och ordning med Albanien, Vietnam, Kuba och Laos. Vissa av CPK:s kadrer beskrev till och med Kina som en fiende. Och om nationalismen får en högre kultur att ”genomsyra hela samhället”, så tvingade Röda khmererna nu sin ideologi och kultur neråt på de kambodjanska folkmassorna. I Demokratiska Kampuchea tillämpades leninistiska benämningar som var ämnade att användas på kommunistpartimedlemmar, som ”fullvärdiga” partimedlemmar och ”kandidater”,

22 *Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents from Democratic Kampuchea, 1976-77*, red D P Chandler, Ben Kiernan och Chantou Boua, New Haven, Yale Council on Southeast Asia Studies, 1988, s 232, 302, 291. ”Organisationen” hade en hemadress och man kunde tala med den (s 283, 299.)

23 Till och med vid höjdpunkten för sin neutralitetspolitik på 60-talet sa Sihanouk flera gånger att det var bra för Kambodja att vietnameserna dödade varandra, och han signalerade sitt intresse för att förbättra relationerna med USA genom att anmärka att vietnameserna alltid skulle vara Kambodjas främsta fiender, och att USA:s roll i Vietnam ”var bra eftersom den gjorde av med så många arvfiender”. Michael Vickery, ”Looking back at Cambodia”, i Kiernan/Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea, 1942-1981*, s 107.

24 *Tung Padevat*, (”Revolutionära fanor”), juni 1976, s 21.

på hela befolkningen, som delades in i ”fullvärdiga personer”, ”kandidater” och ”deporterade”. Hela nationen utsattes för interna byråkratiska metoder och brutala utrensningar som liknade de stalinistiska partiutrensningarna. Demokratiska Kampuchéas regim införde till och med nationell sexuell avhållsamhet, i ett annat exempel på ett påbud uppifrån för massorna av samma sort som regler för partimedlemmar – eller som de traditionella reglerna för buddhistiska munkar. CPK:s genomdrivande av sitt ”heliga språk” innebar att man påtvingade befolkningen en terminologi som härstammade från Pali, det indiska buddhistiska språk som tidigare var speciellt för munkar. Landet delades in i nya administrativa zoner, vars namn inte härleddes från den folkliga khmeriskan, utan från Pali (till exempel *phumipeak niredey*, ”sydvästra zonen”). CPK genomdrev till och med högkulturella Pali-termer för ”pojkar” (*komara*) och ”flickor” (*komarey*).²⁵ De avskaffade mer moderna ord från den folkliga khmeriska som talades i städerna, såsom *nyam* (”äta, äta middag”), vilket förbjöds till förmån för det lantliga ordet *hop*.

Demokratiska Kampuchéas politik av nationell ”själv tillit” satte ljuset på det dilemma som uppstår när man försöker tvinga in en internationalistiskt kommunistisk fyrkantig pinne i ett runt nationalistiskt hål. Själv tillit är ett vanligt nationalistiskt tema.²⁶ Men Demokratiska Kampuchéa förfäktade det tillsammans med kommunism, en unik blandning av ”kommunism i ett land”. De kväste ”enskildheten” (*kar ekachun*) på samtliga områden och avskaffade inhemska marknader och löner. Eftersom de också undvek utländska marknader, begränsades den nationella inkomsten och motiven att producera ännu mer. Det ledde till att staten tvingades driva den enskilde producenten hårdare än någonsin i historien. Kollektiven stärkte den centrala kontrollen, men de tilläts inte utgöra en mellanlänk. Det ironiska var att trenden blev att den nationella själv tilliten förföll till en förstärkt ”individuell själv tillit”, med andra ord individuella prestationsmål för varje arbetare.

Samma förvecklingar gällde begreppet ras, en annan transnationell faktor som pressats samman inom de nationella ramarna. Eftersom etniska khmerer i grannländerna inte visade särskilt stort intresse för Demokratiska Kampuchéas projekt, blev deras roll, liksom den internationella kommunistiska rörelsens roll, hänvisad till den inhemska kambodjanska befolkningen: att stå till tjänst med proviant och kanonmat till den armé som skulle ”befria Kampuchéa Krom” från vietnameserna. När den internationella arenan byttes mot den nationella, blev minoriteterna i landet ”fiender”, och khmerbefolkningen delades in i raser med helt ny innebörd, som ”khmer-kroppar med vietnamesiska sinnen”.

Två transnationella ideologier – en traditionell och kolonial, den andra modern och kommunistisk – utgjorde den höga kultur ur vilken Demokratiska Kampuchéas rasistiska ultranationalism uppstod. I en process som till sin sammansättning (men inte i sin tillämpning) var lik nationalismens uppkomst på andra ställen, pressades denna kombination av övernationella kulturer samman inom nationella gränser och tvingades med våld på den kambodjanska befolkningen. Röda khmererna tvingade sina varianter på kommunism och traditionell rasism på Kambodja på ett mer intensivt och genomträngande sätt än i något annat modernt fall. Denna unika historiska sammanblandning spelade en stor roll i hur det hierarkiska Demokratiska Kampuchéas uppfattade sina internationella förbindelser och det därmed beslätade våldet mot både Kambodjas minoriteter och dess majoritet av khmerer.

25 Francois Ponchaud, *Cambodia Year Zero*, London 1978, s 110-11, 144.

26 Det irländska *Sinn Fein* betyder ”Vi själva”. I Filippinerna uppmanade den förste Katipunan-ledaren, Andres Bonifacio, filipinos att ”bara lita till sig själva”. Citeras i Reynaldo Ileto, *Pasyon and Revolution: Populal Movements in teh Philippines*, 1979, s 102-6.

Kommunismens uppkomst

Kommunisternas väg till makten gick via nationalismen. Efter Japans nederlag 1945 återinfördes Frankrikes koloniala kontroll i Vietnam och Kambodja. Det framprovocerade väpnat motstånd i båda länderna från det kommunistledda Viet Minh och khmernationalistiska Issarak-trupper.²⁷ Frankrikes oförsonlighet och den utdragna antikoloniala konflikten i båda länderna gynnade uppkomsten av en kambodjansk kommunistisk rörelse, och 1951 bildades med vietnamesiskt stöd Khmerfolkets Revolutionära Parti (KPRP). Det fick en växande men inte ohotad dominans bland Issarak-nationalister som utmanade fransmännens kontroll över deras land. Under ledning av före detta buddhistiska munkar fick KPRP-medlemmar successivt ledningen över det landsomfattande Issaraks Khmerförbund eller Förenade Issarakfronten (UIF). Som fana antog rörelsen en silhuett av Angkor Wats fem torn mot en röd bakgrund. En del av självständighetsrörelsen kallade sig till en början ”Demokratiska Kampuchea”, som senare blev det officiella namnet på de Röda khmerernas stat.²⁸ En KPRP-fientlig grupp använde en fana med Angkors tre torn som torn, Demokratiska Kampucheas framtida flagga. Medlemmar i en annan antikommunistisk utbrytning utförde 1949 en rasistisk massaker av etniska vietnameser och 1952 av muslimer från chamfolket. Saloth Sar, som då var student i Paris och kallade sig ”ursprunglig khmer”, återvände 1953 hem och var under en kort tid med i den kommunistledda Issarak-organisationen. Senare antog han täcknamnet Pol Pot.

Det första Indokinakriget slutade med att fransmännens led nederlag mot Viet Minhs styrkor vid Dien Bien Phu 1954. Fredsuppgörelsen gav Kambodja fullständig självständighet under den dåvarande kungen Norodom Sihanouk, som snabbt intog en neutral ståndpunkt i Kalla kriget. Hans val var delvis en anpassning till hemmaopinionen, ett indirekt erkännande både av kommunisternas roll i Kambodjas självständighetskamp och deras kapacitet att upplösa en mer västvänlig regim. Neutraliteten var också en utrikespolitisk strategi som syftade till att hålla Kambodja utanför den allt svårare konflikten i grannlandet Vietnam.

Det fungerade i mer än tio år. Sihanouks självständiga utrikespolitik både tilltalade måttfulla nationalisterna och lugnade garvade kommunister, samtidigt som hans enväldiga kvävde avvikande åsikter och inlemmade större delen av Kambodjas politiska spektrum i ett kungadöme med ett enda parti. Radikaler till vänster och höger som var missnöjda med Sihanouks politik var tvungna att bida sin tid, styra kosan mot bergen eller lämna landet och åka till Vietnam eller Thailand. Hälften av Kambodjas gamla kommunister hamnade i exil i Hanoi. Större delen av vänsterns kvarvarande gräsrotter antingen blickades av Sihanouks förespråkande av fred och neutralitet, fängslades av hans polis, eller försvann, som den underjordiske kambodjanske kommunistledaren Tou Samouth, som mördades på ett mystiskt sätt 1962. En grupp medlemmar som skolats i Paris och leddes av Saloth Sar, Ieng Sary och Son Sen tog omedelbart den centrala ledningen över det avmobiliserade KPRP. Tyst och stilla lämnade de sina arbeten som lärare i huvudstaden. Partiets gamla ledarskap, som till största delen var av lantlig och buddhistisk bakgrund, vietnamvänliga om än relativt återhållsamma, ersattes av yngre, franskutbildade, antivietnamesiska extremister från stadsmiljön. I den fjärran djungeln i nordväst planerade den nya partiledningen ett väpnat uppror mot Sihanouks oberoende regim. De tog inte hänsyn till hans neutrala nationalism utan kallade honom USA-marionett. Inbördeskrig hotade när regimen kände faran och angrep alla vänsterkrafter med förnyad kraft, och därmed drev även de återhållsamma i armarna på de yngre militanter som nu ledde

²⁷ Den följande redogörelsen grundar sig delvis på min artikel ”Conflict in Cambodia, 1945-2002”, *Critical Asian Studies*, 34:4, december 2002, s 483-95.

²⁸ ”Archives d’Outre-Mer, Aix-en-Provence, Indochine, Conseiller Politique (CP), 34, 2, SECAM nr 1271”, Phnom Penh 25 oktober 1948. Dokument daterat 20 augusti 1948, översättning av appendix med överskrift ”Cambodge Democratique: 4ème Année”. ”Direction de la Police et de la Sureté Fédérales (DPSF), 4 janvier 1949”, dokument signerat av ”Sambath”, med överskriften ”Cambodge Démocratique”.

partiet. Den underjordiska oppositionen fick ett tillskott av en ny skara missnöjda ungdomar. De hade dragit fördel av Sihanouks snabba utbyggnad av utbildningen efter självständigheten, men kunde inte skaffa en motsvarande anställning i den svaga ekonomin, som visade en verklig tillväxt först 1963-65 och fortsatte att lida av korruption.

I och med USA:s eskalering av Vietnam-kriget 1964-65 fanns inte mycket hopp om att Kambodja kunde förbli en oas av fred. Den otyglade smugglingen av kambodjanskt ris över gränsen till båda sidor i Vietnam-konflikten ruinerade Sihanouk-regimen eftersom smugglingen berövade regeringen de exportinkomster som var dess främsta inkomstkälla. Vågorna av khmerer som flydde från Saigons förföljelser, vietnamesiska kommunister som sökte en neutral fristad med de antikommunistiska styrkorna ”tätt i hälarna”, och räder av amerikanska specialstyrkor och jetplan drog in Kambodja ännu mer i konflikten. Och 1969 beordrade president Richard Nixon B52-or att genomföra omfattande bombningar av landets gränstrakter.

Ännu värre var att inbördeskrig hade brutit ut på landsbygden 1967. Pol Pots nyligen omdöpta Kampucheanska kommunistparti (CPK) inledde ett begränsat inhemskt uppror och orsakade en militär reaktion. Sihanouks regim kunde inte hantera både detta och effekterna av Vietnam-kriget, i synnerhet den ekonomiska krisen och närvaron av vietnamesiska kommunister som sökte en fristad. 18 mars 1970 störtades han av general Lon Nol. I sin landsflykt i Beijing anslöt sig Sihanouk snabbt till Röda khmererna, som leddes av CPK med Saloth Sar som nu använde kodnamnet Pol Pot. I Phnom Penh döptes Kungadömet Kambodja om till Republiken Khmer (1970-75), med Lon Nol som president. Hans armé massakrerade tusentals av landets vietnamesiska invånare.²⁹ Ytterligare trehundra tusen flydde över gränsen till Vietnam, och blev på så sätt föregångare till Röda khmerernas ännu mer intensiva ”etniska rensning”.³⁰

Båda sidor i Vietnam-konflikten behandlade nu Kambodja som scen för sina mark- och flygstrider. Vietnamesiska och kambodjanska kommunistiska styrkor spred sig över landet, liksom amerikanska och sydvietnamesiska trupper, och båda sidor försökte överflygla den andra och undvika att bli inringad. Lon Nols republik tappade snabbt kontrollen över större delen av landsbygden, och i mitten på 70-talet drog sig USA:s marktrupper tillbaka. Enligt protokollen över deras telefonsamtal insisterade Nixon 9 december till Henry Kissinger att ”varenda jävla sak som kan flyga ska till Kambodja och angripa varenda mål som ligger öppet.” Kissinger beordrade ”ett massivt bombanfall mot Kambodja. Allt som kan flyga mot allt som rör sig.”³¹ Fram till 1972 ockuperade Saigon-styrkor östra Kambodja. Större delen av de vietnamesiska kommunistiska enheterna drog sig ur Kambodja 1973, efter Paris-överenskommelsen i slutet av januari. USA:s flygbombningar fortsatte fram till augusti 1973. Sedan 1969 hade USA:s flyg släppt mer än en halv miljon ton bomber över Kambodjas landsbygd, dödat mer än etthundra tusen bönder och drivit många av de överlevande in i Röda khmerernas led.

I sin bok *Ending the Vietnam War* (2003) avslöjade Henry Kissinger att han begärde en bedömning av vilka civila förluster USA:s bombningar orsakade i Kambodja från Försvarsministerns Historiska departement. Departementet, skriver han, ”uppskattade att det rörde sig om 50.000 på grundval av det antal ton bomber som släpptes under en period av fyra och ett halvt år.” Kissinger anger denna siffra i en fotnot, som leder till en slutnot där han citerar två stycken ur en icke namngiven, odaterad anteckning ”om civila förluster i Kambodja”. Kissinger underlåter att citera det stycke där uppskattningen 50.000 görs, men hans slutnot citerar

29 Se Robert Sam Anson, *War News*, Touchstone, New York, 1989, kap 8 och 9.

30 Jacques Migozzi, *Cambodge: Faits et problemes de population*, Paris, CNRS, 1973, s 44.

31 ”The Kissinger Telcons”, National Security Archive, www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB123/, nedladdat 31 maj 2004.

försvarsdepartementet när det slår fast att B-52-orna stod för en mycket större del av bombningarna i Kambodja än i Nordvietnam – två tredjedelar i Kambodja mot en fjärdedel i Vietnam. Mellan 1969-73 i Kambodja hade journalister i Phnom Penh svårt att bedöma hur omfattande de civila förlusterna var som bombräderna orsakade. Det är ingen tvekan om att huvuddelen av dessa förluster ägde rum 1973. Journalisterna kunde se att många närbelägna byar hade förstörts under bombningarna. Enligt den amerikanske flygbefälhavaren general Vogt hade ”de civila invånarna redan lämnat byarna och flytt in till staden... Det värsta misstaget ägde rum vid Neak Luong, där mer än etthundra civila dödades”.³² Många liknande händelser rapporterades aldrig. En obekräftad officiell bedömning på 50.000 döda kan betraktas som ett minimum. Det kan röra sig om mellan 50-150.000 kambodjanska civila som dödades av USA:s bombningar mellan 1969 och 1973.³³

Bombningarnas mänskliga förödelse förvärrades av de politiska effekterna. 2 maj 1973 rapporterade Operativa styrelsen i USA:s centrala säkerhetstjänst (CIA) resultaten av sina undersökningar i provinsen Kandal:

Chrouy Snao, Kaoh Thom-distriktet, provinsen Kandal, Kambodja, i ett försök att rekrytera unga män och kvinnor till KI:s [KI = ”Khmer Insurgents”, dvs gerillan – öa] militära organisationer. De använder den förstörelse B-52-ornas anfall orsakat som huvudtema i sin propaganda. Kadreerna säger till folket att Lon Nols regering har begärt flyganfallen och är ansvariga för skadorna och 'oskyldiga byinvånarens lidande'. Det enda sättet att få stopp på 'den massiva förstörelsen av landet' är att avsätta Lon Nol och återinsätta Sihanouk till makten. De nyomvända kadreerna säger till folk att det snabbaste sättet att få till stånd detta är att stärka KI:s styrkor så att de kan besegra Lon Nol och få stopp på bombningarna.

2. På detta sätt har de lyckats rekrytera ett antal unga män till KI:s styrkor. Invånarna runt Chrouy Snao säger att propagandakampanjen har varit framgångsrik bland flyktingar och i de områden i Kaoh Thom och Leuk Dek-distrikten som varit utsatta för B-52-angrepp.³⁴

Kongressen avbröt bombningarna i augusti 1973. De två påföljande åren kämpade arméerna i Kambodja med ett allt större amerikanskt stöd till de republikanska trupperna i städerna, och sporadiskt vietnamesiskt stöd till Röda khmererna, som dominerade landsbygden, som de kallade sina ”baser” (*moultanh*). Efter ett första lyckorus i städerna hade Republiken Khmer sjunkit ner i korruption och Lon Nols och hans bror Lon Nons alltmer inskränkta militärdiktatur. På landsbygden hade Röda khmerernas ledning, som ett förebådande av det folkmord som skulle följa, redan 1970 angripit sina vietnamesiska allierade, dödat nästan alla av de tusen kommunistiska khmerer som återvände från Hanoi, och 1973-74 intensifierat våldet mot vietnamesiska civila. De rensade också ut och dödade etniska thailändare och andra minoritetsmedlemmar i CPK:s regionala kommittéer, förbjöd en allierad grupp av revolutionära cham-muslimer, och startade ett hårt förtryck mot lokala muslimska samhällen.

17 april 1975 gick Röda khmererna in i Phnom Penh, deporterade dess två miljoner invånare till landsbygden, och upprättade i januari följande år en ny stat, formellt omdöpt till Demokratiska Kampuchea. Regimen leddes av Pol Pot i egenskap av CPK:s generalsekreterare och landets premiärminister. Övriga CPK-medlemmar från partiets ”centrum” (*mocchim*) i Phnom Penh var Nuon Chea (ställföreträdande sekreterare i CPK), Vorn Vet, Ieng Sary, och Son Sen (ställföreträdande premiärminister), de allt mäktigare militärbefälhavarna Chhit Choeun (alias Mok)

32 Henry Kissinger, *Ending the Vietnam War*, New York, Simon and Schuster, 2003, s 70f, 586f.

33 För detaljer om detta se Ben Kiernan, ”The American Bombardment of Kampuchea, 1969-1973”, *Vietnam Generation*, 1:1, vintern 1989, s 4-41.

34 ”Efforts of Khmer Insurgents to Exploit for Propaganda Purposes Damage Done by Airstrikes in Kandal Province”, Intelligence Information Cable, 2 maj 1973, från Central Intelligence Agency, Directorate of Operations, ett tresidigt dokument som CIA publicerade 19 februari 1987.

och Ke Pauk, och Demokratiska Kampuchéas statschef, Khieu Samphan.

Krigets ”sista slag” inleddes 12 maj 1975, när den nya regimen flottstridskrafter uppbringade det amerikanska lastskeppet *Mayaguez*. Två dagar senare uppmanade Kissinger president Ford att beordra både B-52-bombningar och angrepp från hangarskepp mot Kambodja. ”Min rekommendation är att göra det med kraft. Vi bör bomba inte bara rörliga mål utan även andra.” Ford som fortfarande hade tvivel om vem som faktiskt styrde i Kambodja invände: ”Massiva angrepp vore en överdrift”. Han begränsade USA:s sista bombangrepp mot landet till fyra anfall från hangarfartyg.³⁵

Folkmordet, 1975-79

Den nya regimen kallade de besegrade stadsbefolkningarna för ”nya människor” (*neak thmei*). Nya människor drevs ut ur huvudstaden åt alla håll. Röda khmererna tvingade dem att slå sig ner bland ”basmänniskorna” (*neak moultanh*) på landsbygden och satte dem i arbete i jordbruksarbetsläger utan lön, rättigheter eller fritid. Inför risskörden i slutet av 1975 samlade Röda khmererna återigen ihop 800.000 landsförvisade stadsbor från olika regioner och skickade dem till den nordvästra zonen, och fördubblade på så sätt befolkningen där. 1976 dog tiotusentals av svält, samtidigt som regimen började exportera ris. Under tiden jagade de reda på, drev ihop och dödade tusentals av den besegrade Khmer-republikens tjänstemän, arméofficerare - och allt oftare soldater, lärare och påstådda ”fredsstiftare” (*santec sampoan*), som i de flesta fall bara hade protesterat mot förtrycket eller enbart de hårda livsvillkor de tvingades leva under. 1976-77 genomförde CPK:s ledning och dess hemliga säkerhetstjänst, Santebal, nya massiva utrensningar i de norra och nordvästra zonernas CPK-administrationer, och arresterade och dödade ett stort antal bönder (basmänniskor) som var släkt med de utrensade lokala tjänstemännen. Svälten och förtrycket ökade under 1977 och särskilt 1978. I början av 1979 hade omkring 650.000 eller en fjärdedel av de nya khmer-människorna och 675.000 av khmer-basmänniskorna (15%) gått under som resultat av avrättningar, svält, alltför hårt arbete, sjukdom och att de förnekades medicinsk vård.

Röda khmerernas hårda förtryck mot majoriteten av khmer-befolkningen på landsbygden åtföljdes av ett utvidgat våld mot etniska minoriteter, till och med bland basmänniskorna, i en upptrappning av mönstret från 1973-75. Mer än hälften av de etniska kineserna, en kvarts miljon människor, omkom på landsbygden mellan 1975-79, den värsta mänskliga katastrof som någonsin drabbat det stora kinesiska samhället i Sydostasien.³⁶ 1975 förvisade Röda khmererna ytterligare mer än 100.000 vietnameser från Kambodja, och undertryckte med våld ett uppror bland det muslimska cham-folket längs Mekong-floden.³⁷ Därefter beordrade Pol Pot personligen att 150.000 ur cham-folket som bodde på Mekong-flodens östra strand skulle deporteras och med tvång spridas ut i de norra och nordvästra zonerna. I november 1975 klagade en Röda khmer-tjänsteman i östra zonen till Pol Pot att han inte kunde tillämpa ”utspridningsstrategin enligt det beslut som du, broder, hade diskuterat med oss”. Tjänstemän i norra zonen, klagade han, ”vägrade absolut att ta emot islamiska människor”, utan föredrog ”bara rena khmer-människor”.³⁸ I ett meddelande till Pol Pot två månader senare räknade ledaren i norra zonen, Ke Pauk, upp ”fiender, såsom islamiska

35 Ralph Wetterhahn, *The Last Battle: The Mayaguez Incident and the End of the Vietnam War*, New York, Carroll and Graf, 2001, s 123-24.

36 Se Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime: Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-79*, New Haven, Yale University Press, 2:a upplagan 2002, s 288-96.

37 *Ibid*, s 107-9, 262-67.

38 ”Till kamrat broder Pol, med respekt”, undertecknat Chhon, 30 november 1975. Originalen finns i ”Document Center of Cambodia”, Phnom Penh, DC-Cam Document nr N0001045 (01 bbk).

människor”.³⁹ Deporteringsarna av cham-befolkningen inleddes återigen 1976, och i början av 1978 hade ungefär 100.000 av landets 250.000 cham-invånare dödats eller arbetat ihjäl sig. De 10.000 vietnameser som fanns kvar i landet fångades in och mördades 1977 och 1978. Muntliga bevis tyder på att de etniska thailändska och laotiska minoriteterna också drabbades av folkmord.⁴⁰

Cham-upproret 1975 följdes 1978 av ytterligare ett allvarligt uppror i östra zonen, denna gång under ledning av etniska khmerer. Från och med slutet av 1976 hade Pol Pot-regimen utökat sina våldsamma utrensningar inom Kambodjas regionala administrationer. Santebal och CPK-ledningens egna väpnade styrkor utsatte samtliga fem regioner i östra zonen för gemensamma massarresteringar och massaker på lokala CPK-tjänstemän och soldater. I maj 1978 nådde de en höjdpunkt, och utlöste ett myteri från delar av zonens väpnade styrkor. Rebellerna, under ledning av Heng Samrin och Chea Sim, höll ut i flera månader innan de drog sig tillbaka över gränsen till Vietnam, där de bad om hjälp och anslöt sig till tidigare rebeller och avhoppare från Röda khmererna som Hun Sen. Samtidigt hade Phnom Penh sedan början av 1977 genomfört angrepp över gränsen till Thailand, Laos och i synnerhet Vietnam. Hanoi var beredda att ingripa. 25 december 1978 inledde 150.000 vietnamesiska soldater ett angrepp längs flera fronter, och de intog Phnom Penh 7 januari 1979. Röda khmererna drevs undan till den thailändska gränsen, där de fick hjälp från Thailand, Kina och USA. Samtidigt välkomnade kambodjanerna att folkmordet tog slut. Folkrepubliken Kampuchea (PRK) upprättades, under ledning av Heng Samrin, Chea Sim och Hun Sen. 1985 blev Hun Sen premiärminister. De vietnamesiska trupperna drog sig tillbaka 1989, och regimen bytte namn till Staten Kambodja.

Konflikter, diplomati och återhämtning, 1979-2003.

6 december 1975 besökte president Gerald Ford och utrikesminister Henry Kissinger president Suharto i Jakarta i Indonesien. Ford sa till Suharto att ”trots den svåra motgången i Vietnam” sju månader tidigare, ”tänker USA behålla ett stort intresse och inflytande i Stilla havet, Sydostasien och Asien.. vi hoppas utvidga detta inflytande”. Suharto frågade om USA trodde att Kambodja, Laos och Vietnam skulle ”inlemmas i ett enda land”. Ford svarade: ”Enandet av Vietnam har gått fortare än vi förväntade oss. Men det finns motstånd i Kambodja mot Hanois inflytande. Vi är beredda att skynda långsamt i våra förhållanden till Kambodja, och hoppas att detta kanske kan bromsa det nordvietnamesiska inflytandet, även om vi tycker att Kambodjas regering är mycket besvärlig.” Kissinger förklarade sedan Beijings likartade strategi: ”Kineserna vill använda Kambodja som en motvikt mot Vietnam... Vi gillar inte Kambodja, för regeringen är på många sätt värre än Vietnam, men vi skulle vilja att den förblir självständig. Vi försöker inte hindra Thailand eller Kina att närma sig Kambodja”.⁴¹

Alltmedan folkmordet i Kambodja pågick stödde följaktligen både Washington, Beijing och Bangkok av geopolitiska skäl Röda khmerernas regims fortsatta självständiga existens. De fortsatte sitt stöd efter 1979. Beijing upprätthöll sin allians med Röda khmererna. Pol Pot åtnjöt en fristad i Thailand i tjuo år efter att han hade störtats.

När Vietnam kastade ut Röda khmererna i januari 1979 ställde större delen av världen upp i

39 ”Till broder Pol, med respekt”, undertecknat ”Kamrat Pauk”, 4 februari 1976. DC-Cam Document nr N0001187 (02 bbk).

40 Kiernan, *The Pol Pot Regime*, s 252-88, 296-302, 423-27, 458. Se även Kiernan, ”The Demography of Genocide in Southeast Asia”, *Critical Asian Studies*, 35:4 (december 2003), s 585-97.

41 Ford-Kissinger-Suhartos diskussion, telegram från USA:s ambassad i Jakarta till utrikesdepartementet, 6 december 1975, i *East Timor Revisited: Ford, Kissinger and the Indonesian Invasion, 1975-76*, National Security Archive Electronic Briefing Book nr 62, William Burr och Michael L Evans (red), 6 december 2001 (www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB62/).

enlighet med de linjer som dragits upp under kalla kriget. Hanois intervention ansågs ha skapat ”det kambodjanska problemet” snarare än eller trots att de hade stoppat ett folkmord. Kina, USA och Asean-länderna (Association of Southeast Asian Nations) stödde samtliga Pol Pots Röda khmerer på olika sätt och motverkade alla försök att ställa dem inför rätta. Trots långdragna juridiska efterforskningar fanns det inget land i världen som var villigt att inleda en process mot Demokratiska Kampuchea i Internationella domstolen. Med stöd från USA klamrade Röda khmererna sig fast vid Kambodjas plats i FN, och under ytterligare fjorton år representerade de sina offer. Frankrike var den enda större västnation som ens la ner sin röst i frågan om Kambodjas representation, även om inte ens Paris röstade mot Demokratiska Kampuchea. Samtidigt som Demokratiska Kampuchea förblev en av FN:s medlemsstater, gjordes Röda khmererna öppet ansvariga för sina brott. Men ändå strömmade den internationella hjälpen till deras skattkistor, och understödde deras krig för att återta makten – samtidigt som ett internationellt embargo riktades mot deras motståndare i PRK i Phnom Penh.⁴² Kambodjas påtvingade isolering och de övergrepp mot mänskliga rättigheter som enpartiregimen PRK begick under kriget, begränsade och fördärvade de erkända framsteg som hade gjorts i att återställa det normala livet och återuppbygga landets ekonomi, administration, kulturliv och utbildningssystem.⁴³

Mellan 1979 och 1982 behöll Röda khmererna Kambodjas plats i FN, och använde fortfarande namnet Demokratiska Kampuchea. Därefter tog Sihanouk och en tidigare premiärminister, Son Sann, med två mindre icke-kommunistiska partier i en av Röda khmererna dominerad ”koalitionsregering i Demokratiska Kampuchea” - i verkligheten varken en koalition, regering, demokratisk, eller i Kambodja. Med Sihanouk som formell ledare för denna regering vajade Röda khmerernas fana i New York fram till 1992. Det var inte bara regeringar som hjälpte till att förlänga Röda khmerernas inflytande. På 80-talet sa det amerikanska advokatförbundet, LawAsia och Internationella juristkommissionen samtliga nej till en inbjudan att skicka jurister till Kambodja för att utreda Röda khmerernas brott och inleda juridiska processer. Bara den australiensiska grenen av Internationella juristkommissionen visade någon form av intresse.

Grannlandet Thailand gav ett avgörande stöd till Röda khmererna: tillflyktsorter längs gränsen, hemliga militära krigsförråd, och diplomatisk hjälp.⁴⁴ 1985 beskrev Thailands utrikesminister Pol Pots ställföreträdare, Son Sen, som en ”mycket bra man”. 1991 förkunnade general Suchinda Krapayoon, efter att ha gripit makten i Thailand, att Pol Pot var en ”trevlig kille”. Den thailändske politikern Anand Panyarachun sa till Khieu Samphan: ”För sexton år sedan blev jag också anklagad för att vara kommunist. Nu har de utsett mig till premiärminister. I varje samhälle finns hårdingar och sådana som går på den mjuka linjen, och samhället ändrar uppfattning om dem vartefter tiden

42 En stor del av detta avsnitt dokumenteras i ”The Inclusion of the Khmer Rouge in the Cambodian Peace Process: Causes and Consequences”, i Ben Kiernan, red, *Genocide and Democracy in Cambodia: The Khmer Rouge, the United Nations, and the International Community*, New Haven, Yale Council on Southeast Asia Studies, 1993, s 191-272. Se även Eva Mysliwicz, *Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea*, Oxford, Oxfam, 1988.

43 *Cambodia: Agenda for Rehabilitation and Reconstruction*, Världsbanken, Ostasien och Stilla havs-regionen, juni 1992, s i, v, 10-11, 35. Camille Scalabrino et al, *Affaires Cambodgiennes 1979-1989*, Paris, L'Harmattan, 1989. Michael Vickery, *Kampuchea: Politics, Economy, and Society*, London, Frances Pinter, 1986. Ben Kiernan, ”Kampuchea 1979-81: National Rehabilitation in the Eye of an International Storm”, *Southeast Asian Affairs 1982*, Institute of Southeast Asian Studies (Singapore), Heinemann, 1982, s 167-95. Amnesty International, *Kampuchea: Political Imprisonment and Torture*, London, 1987. Michael Vickery, ”Amnesty International och kriget mot Kampuchea”, Kommentar (Stockholm), nr 8/1988, s 33-39, och ”A Critique of the Lawyers Committee for International Human Rights, Kampuchea Mission of November 1984”, *Journal of Contemporary Asia*, 18:1, 1988, s 108-16. Evan Gottesman, *Cambodia after the Khmer Rouge*, New Haven, Yale University Press, 2002.

44 Se Puangthong Rungwasdisab, *Thailand's Response to the Cambodian Genocide*, Working Paper nr 12, Genocide Studies Program, Yale University, 199, s 53 ff.

går.” Efter ett möte med Pol Pot 1991, hävdade Suchinda i media att Pol Pot inte tänkte återta makten, och att det var dags att behandla honom ”rättvist”.

”Jag förstår inte varför en del människor vill avsätta Pol Pot”, sa Kinas Deng Xiaoping 1984. ”Det är sant att han gjorde en del misstag tidigare, men nu leder han kampen mot de vietnamesiska angriparna.” Enligt amerikanska underrättelseuppgifter gav Kina Röda khmerernas trupper vapen för 100 miljoner dollar per år under hela 80-talet. I mitten av 90-talet bröt Kina med en leverans den överenskommelse som gjorts om att avbryta alla vapenleveranser till Röda khmererna i utbyte mot att Vietnam drog sig tillbaka från Kambodja 1989.

Kinas ståndpunkt hade stöd från USA. Under 1979 fortsatte Zbigniew Brzezinski Kissingers tidigare politik. Han avslöjade senare: ”Jag uppmuntrade kineserna att stöda Pol Pot. Pol Pot var vedervärdig. Vi kunde aldrig stöda honom, men det kunde Kina.” Enligt Brzezinski ”blundade [USA] halv-officiellt” för Kinas och Thailands hjälp till Röda khmererna.⁴⁵ På samma gång genomdrev amerikanska regeringstjänstemän internationell hjälp till läger som kontrollerades av Röda khmererna vid den thailändska gränsen.⁴⁶

På 80-talet gick USA:s utrikesminister George Schultz mot försöken att utreda eller åtala Röda khmererna för folkmord och andra brott mot mänskligheten. Schultz beskrev den australiensiske utrikesministern Bill Haydens ansträngningar 1983 för att uppmuntra en dialog om Kambodja som ”dumma”, och 1986 avböjde han att stöda Haydens förslag om en internationell tribunal. Under ett besök till Thailand varnade Schultz för fredssamtal med Vietnam, och sa till Asean-länderna ”att vara ytterst försiktiga med att formulera fredsförslag om Kampuchea, eftersom Vietnam rätt som det är accepterar dem.”⁴⁷ Den första Bush-administrationen intog till och med en tuff linje mot Thailand efter valet av en premiärminister där 1988. USA betraktade Bangkoks nya politik – att förvandla Indokina till en marknad istället för ett slagfält, genom överenskommelser med Vietnam och Kambodja – som ett avsteg från Beijings och Washingtons ståndpunkt. *Far Eastern Economic Review* rapporterade att amerikanska ”regeringstjänstemän [1989] varnade, att om Thailand övergav det kambodjanska motståndet och dess ledare Sihanouk för att göra affärer med Phnom Penh skulle det kosta dem.”⁴⁸ Utrikesminister James A Baker föreslog 1989 att Röda khmererna skulle ingå i Kambodjas framtida regering.⁴⁹

Internationella förhandlingar om Kambodja inleddes 1988 i Jakarta, i ett regionalt möte med samtliga länder i Sydostasien. Nästa år utvidgades samtalen till att omfatta stormakterna, och mötet flyttades till Paris. I och med att Kina blev inblandat hamnade dess skyddsling Demokratiska Kampuchea i centrum. Alla överenskommelser måste nu vara enhälliga, vilket gav Röda khmererna vetorätt och tid att bygga upp sin militära styrka. Enligt en rapport som Pol Pot gav till sina militära befälhavare 1988 skulle han medvetet fördröja valen. Khieu Samphan tillade: ”Omvärlden fortsätter att kräva ett slut på kriget i Kampuchea. Jag skulle kunna få slut på kriget nu om jag vill, eftersom omvärlden väntar på mig. Men jag köper tid till er kamrater, så ni får möjlighet att genomföra alla uppgifter. Om det inte slutar politiskt så slutar det militärt, och det är bra”.

Den diplomatiska kritiken mot Röda khmererna avtog. Vid det första informella mötet i Jakarta 28 juli 1988 hade den indonesiske ordförandens slutkommuniké påpekat att Sydostasien var ense om att förhindra en återgång till ”Pol Pot-regimens folkmordspolitik och -praktik”. Men 3

45 Elisabeth Becker, *When the War Was Over*, New York, Touchstone, 1986, s 440. Se även Grant Evans och Kelvin Rowley, *Red Brotherhood at War: Vietnam, Cambodia and Laos since 1975*, London, Verso, ny utgåva 1990.

46 Linda Mason och Roger Brown, *Rice, Rivalry and Politics*, University of Notre Dame Press, 1983, s 136, 139, 155.

47 *Bangkok Post*, 13 juli 1985.

48 *Far Eastern Economic Review*, 2 mars 1989.

49 *Boston Globe*, 17 april 1989.

november 1989 vann FN:s generalförsamling ur detta till ”den allmänt fördömda politiken och praktiken i en nyligen förfluten tid”. Det australiensiska förslaget från februari 1990, på vilket FN:s fredsplan grundade sig, hänvisade bara till ”brott mot mänskliga rättigheter som begåtts i det nyligen förflutna”. FN:s fredsplan fördunklade detta ytterligare i augusti 1990, då man vagt nickade åt ”det förflutnas politik och praktik”. Pol Pot skulle åtnjuta ”samma rättigheter, friheter och möjligheter att delta i valprocessen” som andra kambodjaner.

I augusti 1990 förberedde sig FN:s subkommission för mänskliga rättigheter för att överväga ett resolutionsförslag som talade om ”illdåd ända till folkmord som begicks i synnerhet under Röda khmerernas styre”, och uppmanade alla stater att ”hitta, arresteras, utlämna eller ställa inför rätta alla ansvariga för de brott mot mänskligheten som begåtts i Kambodja, och förhindra att de som var skyldiga till folkmordshandlingar under åren 1975-1978 återfår regeringsposter”. Men subkommissionens ordförande, den jugoslaviske diplomaten Danilo Turk, strök denna text från dagordningen sedan några talare sagt att den skulle ”göra Förenta Nationerna en otjänst”.⁵⁰ Ett år senare antog subkommissionen dock en resolution som slog fast ”det internationella samfundets plikt att förhindra ett nytt folkmord i Kambodja” och ”att vidta alla nödvändiga förebyggande åtgärder för att undvika förhållanden som kan innebära risk för nya brott mot mänskligheten för Kambodjas folk.”⁵¹ 1991 erkände sålunda ett internationellt forum slutligen Röda khmerernas folkmord.⁵²

1991 accepterade också Indonesien och Frankrike, som satt som gemensam ordförande vid den Internationella konferensen om Kambodja i Paris, Phnom Penh-regeringens förslag att den slutgiltiga överenskommelsen skulle ställa som villkor att den nya kambodjanska konstitutionen skulle vara i enlighet med ”stadgarna i... FN-konventionen om att förebygga och bestraffa folkmordsförbrytelser.”⁵³ Men stormakterna gick emot detta, och Paris-överenskommelsen om Kambodja undertecknades i oktober 1991 utan att man hänvisade till konventionen eller nämnde något om folkmord. FN:s övergångsmyndigheter i Kambodja (UNTAC) tillät Röda khmererna att återvända till Phnom Penh. Khieu Samphan och Son Sen anslöt sig till Högsta nationella rådet, ett organ som temporärt försvarade Kambodjas suveränitet. Innan Son Sen återvände till huvudstaden läste han igenom Folkmordskonventionen från 1948, och strök under de avsnitt som kunde användas för att åtala honom, inklusive hur brottet definierades och de delar som hävdade att ”oavsett om det begås i fredstid eller under krig är [folkmord] ett brott som lyder under internationell lag.”⁵⁴

Trots att Röda khmererna utnyttjade det skydd och de eftergifter de åtnjöt i 1991 års överenskommelse, vägrade de hålla sig till den. De vägrade gå med på eld-upphör, avvärpa sina trupper, eller avmobilisera. De vägrade låta FN ha någon närvaro i deras kontrollzoner, som de utvidgade med våld medan de övriga kambodjanska parterna i allmänhet respekterade eld-upphör. Denna utvidgning av sina territorier gjorde det möjligt för Röda khmererna att fälla värdefullt timmer och skicka till Thailand, på samma gång som det inflöde av dollar som åtföljde FN:s ankomst till städerna gav näring till en ny epidemi av korrupktion.

50 *Agence France-Presse*, rapport från Genève, 30 augusti 1990.

51 ”1991/8 Situation in Cambodia”, Resolution antagen i FN:s subkommission för mänskliga rättigheter, 23 augusti 1991. Texten återfinns i Raoul Jennar, *The Cambodian Gamble*, Jodoigne, Belgien, European Far East Research Center, 13 september 1991, s 35-36.

52 Jennar, *The Cambodian Gamble*, s 35.

53 *Indochina Digest*, 7 juni 1991, s 19-23.

54 ”Räddade dokument från Röda khmererna visar direkt rapport till Pol Pot”, Sheri Prasso, *Agence France-Presse*, Phnom Penh, 2 december 1991. Prasso har varit vänlig nog att ge mig kopior av dokumenten där Son Sen gjort sina understrykningar.

Röda khmererna bojkottade också de FN-organiserade valen 1993 och försökte sabotera dem, genom att döda medlemmar ur de fredsbevarande styrkorna från Bangladesh, Bulgarien, Japan och till och med Kina.⁵⁵ De lyckades inte förhindra valen och fortsatte sina militära angrepp mot den nya kambodjanska regeringen, en koalition mellan rojalisterna under ledning av Sihanouks son Norodom Ranariddh och de före detta kommunisterna under ledning av Hun Sen. Än en gång kröntes Sihanouk till kung och landet döptes om till Kungadömet Kambodja. 1994 förbjöd dess Nationalförsamling formellt Röda khmererna.

Slutligen började även de internationella aktionerna mot dem byggas upp. Samma år antog USA:s kongress ”Cambodian Genocide Justice Act”, som slog fast att det var USA:s politik att ställa förövarna inför rätta. Utrikesdepartementet begärde juridiska undersökningar och tilldelade Yale-universitetets ”Cambodian Genocide Program” (www.yale.edu/cgp) medel för att samla ihop de historiska bevisen.⁵⁶

Även det internationella klimatet höll på att förändras. I en första internationell tillämpning av Folkmordskonventionen, skapade FN:s säkerhetsråd 1993 en Internationell tillfällig brottmålsribunal för Ex-Jugoslavien. Sloveniens FN-ambassadör Danilo Turk, som 1990 i egenskap av jugoslavisk diplomat strök resolutionsförslaget som fördömde folkmordet i Kambodja ur dagordningen för subkommissionen om mänskliga rättigheter, yrkade nu bestämt att ”det internationella samfundet inte har råd att låta bli att bestraffa förövarna av folkmordet mot Bosnien-Hercegovinas muslimska befolkning.”⁵⁷ Följande år ansåg Turk det ”särskilt nedslående att Radovan Karadzic och Ratko Mladic, som har anklagats för folkmord och andra brott, inte har arresterats och fortsätter att ha ett inflytande i det offentliga livet. Denna situation bör inte tillåtas fortsätta”, tillade han.⁵⁸

I augusti 1996 hoppade Demokratiska Kampuchear tidigare premiärminister Ieng Sary av till koalitionsregeringen, och tog med sig några Röda khmer-enheter. Sary fick en kunglig ”benådning” för den fällande domen i sin frånvaro 1979 för folkmord, och amnesti för lagen från 1994 som förbjöd Röda khmererna, och dolde sin senare opposition mot regeringen. Som tack för sin nya lojalitet fick Sary behålla självstyret över provinsen Pailin.⁵⁹ Inom kort manövrerade fler Röda khmer-ledare för att få en liknande behandling från Phnom Penh. Av rädsla för ytterligare avhopp och möjliga förräderier mördade Pol Pot i juni 1997 Son Sen, hans försvars- och säkerhetsbefälhavare mellan 1975 och 1979. När Pol Pots sista lojala militära styrkor flydde från sitt högkvarter i djungeln, körde de med lastbilarna över kropparna av sina sista offer, inklusive Son Sen, hans hustru Yun Yat – för detta kulturminister i Demokratiska Kampuchea – och deras familj. Befälhavaren över de Röda khmerernas sista rester, Mok, vände sig i sin tur mot pol Pot, arresterade honom och ställde honom snabbt inför rätta i en skenrättegång i djungeln.

I juli 1997 efterlyste de två kambodjanska premiärministrarna Hun Sen och Norodom Ranariddh i en gemensam vädjan till FN att det skulle bildas en internationell tribunal för att sitta till doms över Röda khmererna. Det var en de sista gemensamma handlingar de gjorde innan deras koalitionsregering sprack i ett utbrott av blodiga strider i Phnom Penh senare samma månad. Men den gav upphov till ett svar. FN:s generalsekreterares speciella representant för mänskliga rättigheter i Kambodja la fram en resolution i generalförsamlingen som fördömde Röda khmerernas folkmord. Ett år senare utsåg FN en expertgrupp som skulle undersöka bevisen. Danilo Turk, som

55 Angående Kinas senaste politik, se Paul Maris, ”China's Cambodia Strategy”, *Parameters*, hösten 2000, s 92-108.

56 Kiernan, ”Bringing the Khmer Rouge to Justice”, *Human Rights Review*, 1:3, april-juni 2000, s 92-108.

57 Möte i generalförsamlingen, *Press Release GA/9004*, 66:e mötet (fm), 20 november 1995, s 6.

58 *Ibid*, s 17.

59 Ben Kiernan, ”Ieng Sary's Role in the Pol Pot Regime”, *Phnom Penh Post*, 24 januari 1997, och ”Pol Pot's Brothers in Crime”, *New York Times*, 20 juni 1997.

representerade Slovenien i FN:s säkerhetsråd 1998 och 1999, uttryckte nu ”allvarlig oro” över ett ”etiskt tomrum” när det gällde brott mot lagen om mänskliga rättigheter.⁶⁰

I mars 1999 publicerade FN:s generalsekreterare experternas rapport. De fann påtagliga bevis för att Röda khmerernas regim hade begått inte bara krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, utan också folkmord och andra brott mot 1948 års Folkmordskonvention, och de rekommenderade att det skulle utses en internationell tribunal för Kambodja.⁶¹ Ryssland, Frankrike, Storbritannien och USA var nu alla för en sådan tribunal. Kina hotade att lägga in sitt veto i säkerhetsrådet, men de kunde inte lägga veto mot resolutioner i generalförsamlingen. FN inledde förhandlingar med Kambodja för att upprätta en blandad internationell/nationell tribunal. 1 februari 2000 blev Danilo Turk assisterande generalsekreterare för politiska angelägenheter, ”med ansvar för Amerika och Europa, Asien och Stilla havet”.⁶²

I mars 1998 inledde samtidigt den före detta ställföreträdande arméchefen i Demokratiska Kambuchea, Ke Pauk, ett nytt uppror mot Mok och hoppade sedan av till regeringen. Följande månad dog Pol Pot, medan de olika fraktionerna pucklade på varandra. Han kan ha begått självmord för att undvika att fångas in. FN-tjänstemän hade förhandlat med Moks trupper om att de skulle anhålla Pol Pots vid gränsen mot Thailand.

I december 1998 lämnade de överlevande ur Röda khmerernas högsta ledning – Nuon Chea, före detta ställföreträdande sekreterare i CPK, och Khieu Samphan, före detta statsöverhuvud i Demokratiska Kambuchea – Moks gömställe vid gränsen och överlämnade sig till Kambodjas regering. De sa ”förlåt” för de brott de hade gjort sig skyldiga till.⁶³ Ensam i djungeln kunde inte Mok klara sig särskilt länge. I mars 1999 fångades han av kambodjanska trupper. Och nästa månad avslöjades Kang Khek Iev, alias Deuch, före detta befälhavare för Santebal och chef för Demokratiska Kambuchegas ökända fängelse Tuol Sleng, av den brittiska journalisten Nic Dunlop och greps av kambodjansk polis.

Således hade samtliga överlevande ledare för Röda khmererna antingen givit upp eller arresterats. Phnom Penh förberedde åtal för folkmord mot Mok, Nuon Chea och Khieu Samphan.⁶⁴ Ieng Sary var inte immun mot åtal under internationell lag, men hade amnesti för sin förbjudna opposition mot Phnom Penh, och hoppades undkomma rättvisan. Ke Pauk dog 2002.⁶⁵

I juli 2001 antog Kambodjas nationalförsamling och senat en ”Lag om att upprätta extraordinära domstolar för åtal av brott begångna under Demokratiska Kambuchegas regim”. Lagen offentliggjordes påföljande månad. Men det tillfredsställde inte FN, som i februari 2002 avbröt tre års förhandlingar med Phnom Penh. Efter internationella påtryckningar förnyade FN sitt intresse sex månader senare, och hänvisade fallet till generalförsamlingen. I juni 2003 undertecknade Kambodja och FN en formell överenskommelse om att upprätta en blandad tribunal. Den kambodjanska regeringen godkände överenskommelsen en vecka senare. När jag skriver detta finns det förhoppningar om att den kambodjanska regeringen och dess bristfälliga juridiska system inte lämnas ensamma att rannsaka de överlevande ledarna för Röda khmererna, utan får avsevärd

60 Säkerhetsrådet, *Press Release SC /6642*, 3977:e mötet (fm), 12 februari 1999, s 5.

61 FN, generalförsamlingen, säkerhetsrådet, A/53/850, S/1999/231, 16 mars 1999, bilaga, *Report of the Group of Experts for Cambodia established pursuant to General Assembly resolution 52/135*, s 19-20, 57. FN-experterna drog också slutsatsen att Röda khmerernas regim hade begått ”krigsförbrytelser” mot Vietnam och Thailand. (s 23)

62 *Daily Press briefing by Office of Spokesman for Secretary-General*, 1 februari 2000, s 2.

63 Ben Kiernan, Dith Pran, och Youk Chhang, ”Désolés pour le génocide”, *Le Monde*, 5 januari 1999.

64 ”Khmer Rouge leaders to be summoned for Ta Mok Trial”, Reuters, Phnom Penh, 23 april 1999. ”Rebel pair set to face genocide charges”, *South China Morning Post*, 26 april 1999. ”K. Rouge chief said implicates up to 30 comrades”, Reuters, Phnom Penh, 27 april 1999.

65 Ben Kiernan, ”Ke Pauk”, *London Guardian*, 21 februari 2002.

internationell hjälp och att det sker under internationellt överinseende.[Rättegångarna har nyligen (februari -09) inletts – öa.]

Från och med 1863 upplevde Kambodja åttio års franskt kolonialt styre och fyra års japansk ockupation. Under de tre decennierna efter Andra världskriget bevittnade Kambodja så kolonialmaktens återkomst, utbredning av nationalismen, bildandet och tillväxten av ett kommunistiskt parti, uppnåendet av självständighet, kvävandet av reformer under ett årtionde av fred, uppkomsten av ett väpnat inhemskt uppror, intrång från ett internationellt krig, massiva bombangrepp och civila förluster, pogromer och etnisk ”rensning” av religiösa minoriteter. Mellan 1975 och 1979 orsakade folkmordet 1,7 miljoner dödsfall. Efter befrielsen från Röda khmererna överlevde Kambodja ett årtionde av utländsk ockupation, internationell isolering, och gerillakrigets härjningar. FN-interventionen och en demokratisk övergång följdes av att Kambodja besegrade Röda khmererna samtidigt som det pågick en inre politisk sammandrabbning. Det återstår att se om landets fattigdom och orättvisor kommer att lösas när det juridiska ansvaret slagits fast.

How Pol Pot Came to Power, skrevs i början av 80-talet och publicerades för första gången 1985. I texten, som ges ut oförändrad, används termen ”Kampuchea”, som vid den tiden var det officiella engelska namnet på landet i FN. När Sihanouk 1945 utropade ”Kungadömet Kampuchea”, använde han det khmerspråkiga namnet både på franska och engelska. Det folkliga ”khmaer” uttalades i väst som ”khmer”, efter hur det uttalades på thailändska, ”khamen”. Efter 1954 föredrog Sihanouk-regimen att i sina utländska publikationer använda det franska ordet ”Cambodge”, och det engelska ”Cambodia” (som ursprungligen härstammar från Sanskrit och thailändskans ”Kampucha”). 1970-75 återinförde Lon Nols Republiken Khmer det etniskt folkliga ordet. Men 1976 förkastade CPK namnen på båda sina föregående fienders stater, återgick till ”Kampuchea”, och kallade sin nya regim ”Kampuchea Democratique” (Demokratiska Kampuchea på svenska). PRK:s ledare återinförde 1979 en republik, men behöll under ett årtionde namnet ”Kampuchea”. Sedan återupptog de vänskapliga förbindelser med Sihanouk. Den återuppståndna blandade monarkin-republiken ställdes åt sidan först 1989, med ett nytt neutralt namn, Staten Kambodja, som därefter slogs fast 1993 med utropandet av Kungadömet Kambodja. Än en gång kröntes Sihanouk, precis som han hade gjorts av fransmännen 1941. Förhoppningsvis har hans kungadöme överlevt kolonialismens arv och dess efterdyningar.

BK

New Haven, september 2003

(Översättning: Göran Källqvist)